

LIETUWISZKASIS

BAŁSAS.

METAS PIRMAS. Treš laikraštis yra turtu LIETUWOS MYLETOJU. REDYTOJAS JONAS SZLUPAS. NAUJAS JORKAS, 2 d. LIEPOS M. 1885 m. No 1.
„LIETUWISZKASIS BAŁSAS“ IŠEJNA NAUJAME JORKE KETWERGE KOZNA NEDELE. KASZTUOJA ANT METU 2 DORIELU, O AUROPOJE 2½ DOR. ATSKIRAS NUMERIS 8 CENTAJ.
UZ COŁI APGARŠINIMU ANT METU 10 DORIELU, O WIENA SYKI GARSINANT 20 CENTU UZ KOZNA EJLUKE. ADRESAS REDYSTES: JONAS SZLUPAS, 43 SPRING STREET, NEW YORK.
ENTERED AT THE POST OFFICE AT NEW YORK AS SECOND CLASS MATTER.

MUSU KELAS.

Mokslas, isztwerme wienybė
Tik tures parist bjaurybe.

Kitakart žmonės daug buvo tamsesni ne kad šendien ir nedyvąj. Kelones taip tolimas kaip dabar per didžiama-ri nepažinodavo, nes Amerika ir Australija nebuvo dar ap-
ejtos, o ir baimė ėmė lejtiesi gilej i mare neturint wadowo — magnasinės adatėlės [kompaso]. Nebūwo matyta taip daug žiamiu, gywentojų, gywuolu ir augalėlu. Koznas tik rupinosi apie sawo namelus, apie sawo giminiška židinėli, apie naminias linksmybes ir wargus. Dwasiszkos linksmy-
bes žmonėms mažaj buvo priejnamos, nes spausdintu rasz-
tu n'asant rankraszezej be galo brangej kasztawo. Tiktaj didžturzej galėjo rasztus nusipirka skajtyti. Bet wirtu ki-
toniszka gadynė. Atsirado žmogus — jo prawarac yra Guten-
berg — kurs pramanė raszštenklus iszardomus ir wėl susta-
tomus, ir tokiu budu be didelė kasztu wienajs raszštenklejs pasidarė galima atspaudint daugybe kningu trumpame eže-
se, per kė kningos atpigė. Kninga palengwa pasidarė drau-
ga ir palinksmintoju kožno wieno žmogaus. Wienas ja skajto, kad gauti apszwietima dajgtuose, kuriu dar nepažy-
sta, kitas wėl jieszko joje atilsio po sunkiu knuizska darbu, trecias budamas suszižintas ir inartintas jieszko kningoje nusiraminiwo. Zodziu sakant kninga pasidarė dajgtu, bę kurio nej wienas iszmanus žmogus negali apsiejt. — Tajp pat yra ir su hajkraszzeji. Ir hajkraszzezej nesenej atsirado-
Pirmieji hajkraszzezej paduodavo dienos atsitikimus tose wietose, kur jie iszejdavo. Bet kad sutankėjo susineszimaj gywentojų wienos žiamės, wienos waltijos su kita, kada insitajse paczta, o dar habians kaip pramanyti buwo telegra-
paj, — intalpa hajkraszzeji pasimargino. Wisokios žinios isz wisokiu žiamiu imta ghaust in strajpsnius hajkraszzezio. Pa-
skuj radosi hajkraszzezej wien dėl mokslininku, kur tik isz-
jieszkojimaj ir tardymaj talpinami yra. — Tarp musu lietu-
wininku hajkraszzezej nesenej lietuwiszki atsirado. Berots buwo Prusnose jau 1832 m. hajszkalis pradejas iszejti, o 1849 m. pasirodė „Kelejwis“, bet tie hajszkaj buwo tik Prusu Lietuwaj pažinstami. Atsirado ir kiti hajkraszzezej, kuriu pzdnotė yra kajp ir buwo lietuwininkus lietuwiszkej suwo-
kietinti. Dėl to juose yra ir litaros wokiszkos, o 1.0 lietu-
wiszkos. Bet ir Prusnose praszwito „Auszra“, su marga nandlinga ir gajwinanaze skajtytojus szirdi intalpa, atsikėlė „Niamuno Sargas“ gejsdamas sergėti Lietuwa no paskendi-
no swetimybės wilnyse, o tajpgi ir „Lietuwiszkas polyt. hajkraszziš“ ėmė neszi. nandinga Lietuwaj apszwietima. „Auszra“ habiansej ėmė platintiesi wioje Lietuwoje, ir auszroje' yra ugnawietė, kuria hajko parėmia' wisu kampu lietuwininkaj. Amerikoje 1879 m. turėjome „Gazietė Lietu-
wiszka“ daugiaus pilna pasaku ne kad nandingu rasztu, ant galo no pernej ejna „Unija“ kurios intalpa buwo gana narginama, iki ji nepateko i rankas M. Twaraucko, norin-
zio lietuwininkus lietuwiszkej sulenkinti. M. Twarauckas aokštu nepažindamas, kajp yra pratias, peni sawo skajty-
ojus pasakomis, neatmindamas to, kad pasaku wisi gal, orisiklausyti ir no senecziu ir no bobucziu. Užduote ueti-
wiszko hajkraszzezio turi buti rodimos kelo gywenime, no-
sinimas brolu ir ju szwietimas, gajwinimas mejles wienas tite, didinimas wienybės lietuwiszkos ir sutikimo. Musu „BAŁSAS“ žada eiti tuopu kėlu, ir jejgu Diewas sutejks pajiegu, bene bus galima swetur, toli no tėwynės, isz tos kėklos užauginti brandinga ir tėwynej nandinga wajsiu. Rejkia tiktaj wieno dajgto: rejkia, idant brolej nepasigajletu ant metu dwiejų dorielu. Be piningo nieko n'yra galima sztajtyti. Bet brolej musu dėl iszkilmingu ir minėtinu

darbu nesigajlėjo nej gajlesiesi piningu. Mės wisaj iszsitikė-
dami in pagelba brolu, pradadame ta tajp swarbu apszwie-
timo darba daryt. Dėl ginczu, turime ir taj pasakyt, mės wietos neturime, mės tik ejname sau paskirtu kėlu mokslu-
tejsybės ir mejlės. Czėsas pats parodys, kur yra wirszus: ar ten, kur yra pasalumas ir netejsybė, ar ten, kur yra jiesz-
koma tejsybė ir tejsingumas. Bet kritikos rasztas, geroms ir nandingoms korespondencijoms musu strajpsnej yra ir bus atidaryti, ir praszome brolu, kur gywena, musis žinias padawinėti apie atsitikimus ju buwejnėje inwykusius. Už rasztus Lietuwa sutejks rasztytojams amžina garbawone. — Palajma tegul seka wisus tawo, skajtytojan, ir musu kelus!

REDYTUWE „BAŁSAS“.

SKRIAUDIMAS LIETUWININKU.

Koznas skajtytojas, turintis swejka prota, grejtaj per-
pras, kad tiems monininkams ir skriaustojams musu gimines, musu sznekos ir papratimu, kurie stengiasi wisomis pajiegomis, kiek tik ju turedami, idant mus prie sawias pritrauktu ir musu kasztajs sawo skyleta szlowe sutopytu, kokejs iki sziam czesų kupczawojo, tiems, sakau, swetim-
nandžiams hajkas prispyrė mus staczėj ir atwiraj atsakyti, idant atnestu i szali wisas tas kurstanczias mislis ant wis-
dos [kurios gales juos suwedziot] ir netrosztu tajp godžej lietuwiszku centu, kurie iki sziam czesų tajp gausej byrejo isz lietuwiszkos masznos ant pirmiko lenkams 'szlowes ir pagarbės, o sulenkawimo musu kasztu — musu pacziu. Czia galime suprast apie ka ejna lenkams ir naujalenkams, kajp tik dwi draugystes Naujame Jorke atsake jiems paklusnu-
ma apwajkszeziojime atmintines dienos sawo Konstitucijos ir padarjmo protesto priesz wargintojus maskolus ir kitus 3 d. gegužio. [Kodelgi neketinate padaryt protesta priesz lenkus ir naujalenkus, kurie skriaudžia lietuwininkus N. Jorke, Szenandorije ir kitur?] Tuojau lenkams ir naujalenkams instrigo kaulas i gerkle, ir hajkrasztyje lenkiszka me „Gazeta Katolicka“ N 40 pradeda jau apsiowyti pirmos žymės ju gajliszeio, nes jie matyti tikisi, kad jau palaus lietu-
wininku centaj byreji tajp tankej i ju iszkėsta maszna: ne sakau, kad jau wisaj nustos, bet jau susimazins.

Mes lenkams neketiname atsakyti kitajp tik tylejimu, nes musu hajkraszziš ne deļ ju sutwertas, o ir musu redyto-
jas neduotu wietos dėl tokiu nekėkiu. Tik musis labaj yra dideli dywaj, kodel exlietuwininka p. A. Wiszniaucka, kapi-
tona Krakusu, igrunde i lenkiszka hajkraszzi su „labaj gra-
žia lietuwiszka szneka? Ir dėlko gi Twarauckas neparupino jam wietos su toka gražia szneka abiemdwiem sawo „Unijo-
je? Gėda! negražu! — Kajp lenkaj ten sako, „kad kalti esą jam ipatingiausio užmokesties, nes kasžin kokie nepaszaukti apasztaļaj N. Jorke norėjo atskirt lietuwininkus no lenku ir ju bažnyczios...“ Po tam sako: „Sznekėtojas sumuszė mokinima ir kurstyma netejsingju pranaszu, ir szirdingajs žodžėjs atszilde lietuwininku wienybe ir brolystė su lenkajs' — Brolej lietuwininkaj! Dabar galite wisi numanyti, koks yra piktas ju gejdimas ir kajp begėdiszkaj patys prisipažy-
sta esą didžiansejs neprietelejs lietuwininku ir draskytojajs walnybes sanžinės [sumenyjos]. Isz tejsybes Diewas prota jiems sumajsze, kad jau atwiraj pradejo szaukti ir už prasi-
kaltima paskajto taj, kad lietuwininkaj pamislyjo no ju at-
siskirt ir sau skyriumi bažnyczia pasistatyt. Argi taj ne bjaurumas tokiu žmoniu, argi taj ne peklišzkas pawydas yra, jejgū pawydi in wandenio semti isz szaltinio mylistu lietuwininkuj gimtoje kalboje, kokias wisos gimines no su-
twėrimo pasaulo warteja?! Taj kuomgi lenka ir naujalenkū gali wadint, jej tik ne pasijuntiniu, bet isz kur?

Tolans szneka czia lyg butu apie arielkpyli Wiszniauc-
ka, kuris szirdingajs žodžėjs atszildias lietuwininku wieny-
be ir brolyste su lenkajs. Kad tik czia wėl nebutu didelis melas; bene tik isz to pustuzinio anie keli wyrhaj, kurie žia-
mians artikolo gulėjo prislėgti, klausė karsztos sznkos sa-
wo wadowo, ir bene tik tie wyrhaj susiriszio wienu drutu ir kietu mazgu su lenkajs ir prisiekė glemžti lietuwiszkus pi-
ningus. Bet lietuwininkaj sako: gana, sustokite! Netolima atejtė parodys, truputi kantrybės! o pamatysime, kas yra lietuwininkas, naujalenkis ir lenkas.

Tam pacziam dajgte wėl tie patis ponaj sako: „Sutiki-
me maži dajgtaj iszauga“, taj jie czia mislyja sutikima lietuwininku su lenkajs. Musu sutikimas su lenkajs nėko ge-
ro mus neatnesz, rejki musis sutikimo ir drutos wienybės wienaj lietuwiszkos, taj tokiu budu galės maži dajgtaj dide-
li iszaugti, kad ir naujalenkis Twarauckas gajlej paszauks Netikėjam!

Jau norėjau užbajgti sawo raszta, bet dar man užaliko ant mislies parapija Wisztyczio, jos bažnyczia, ir pats kiem-
miestis ir jo nedaugel miesczionpajajkiu [isz kuriu wienas yra N. Jorke kapitonu ir szinkoriumi]. Wisztyczio wisa pa-
rapija yra lietuwiszka, parapijonis wisi tikri lietuwininkaj, kurie nesupranta wisiszkej lenkiszkej. O toje bažnyczioje wisokie giedojimaj yra giedami tu kėlu susilenkawisiu miesczionpajajkiu lenkiszkej. O wienas naujej atkeļtas ten kuningelis, kuris grejtaj pažinias kajp didelej yra nuskrina-
sta per taj wisa parapija, stengėsi invest giedojima toje baž-
nyczioje lietuwiszka. Atminkite, kas ten nusidejo? Tieji miesczionėj, giminės rėdiko 15 Nq. „Unijos“ artikolo pono Wiszniaucko, kuris giriasi esąs tikru lietuwininku, padarė protesta priesz wisa parapija, ketindami kelti sumiszima bažnyczioje, ir tejsybe — butu parėjū i kruwina wajna baž-
nyczioje, Diewo namuose, jejgu jau tiems karsztadegimams nebutu buwia apsilėjsta, o tas giedaļas turi but ir szendien tas pats.

Skajtytojej nerekkaļaus daugiaus kitokiū parodu, o pa-
žinia monininkyste naujalenkū suszuku: szalin gundytojej naujalenkej ant wisados! Wienas isz parapijonu Wisztyczio.

ZWIRBLAKREGZDZĖJ.

Szi tam laikui atėjus, kregždė su kregždžiu krowesi liz-
deli; kreg de padejo kiauszelus ir tupejo ant juju, idant isz-
peretu wajkelus.

Kad syki kregždys buwo iszlėkias pasižyrawoti, žwirblis kurs jau no senei buwo lizda kregždžio sergejas isz pasalu-
be drowos insigriowė i lizdeli ir apweikias kregždė jos kiau-
szelus iszridino laukan sakydamas: „dabar mudu peresiwa žwirblakregždžius, o kregždžiu gimine turi buti panaikinta“. Nors kregždė prieszinosi keikdama žwirbli: „tu žyd's, tu žyd's“, bet žwirblis keiksmu nebijodamas gyweno su kregž-
de kaip su paczia, ir ja isz lizdelo nekur neiszlejdė.

Kregždys parlėkias kad rado sawo lizdeli jau swetim-
genzio pasisawinta ir sawo gentkarte sunaikinta, su užside-
gusia ir sužeista szirdimi lėkė jieszkti pagelbos pas sawo gimines. Bet ir giminiu wieni jau buwo sueja i gentyste su žwirblis, kiti su kultupeis, o treti su karklažwirblis. Taigi pas artimiausius giminaiczius pagelbos negawias kregždys leke pas blezdingas, kurios buwo nesenei sawo namus no pasalu prieszgininku apkuopusios. Blezdingos tuojau ejo in pagelba kregždžini sakydamos: musu tėwu tėwai broliszkaj gyweno, taigi ir mes drauge pakelkime szios gadynes war-
gu naszta. Wisi atlėkia i namus kregždžio jau rado iszper-
tus žwirblakregždžius; tiems jie gywasti paliko liepdami per sawo amži ar drauge dirbti su kregždėmis ar tarp swetimū ju skursti; o jau žwirbli nupluncino taip kad jis susziurė is

daug sawo plunksnu iszbarstias lėkė jieszkoti sawo tėwynės. Nubaidzius žwirblus žwirblakregždėi augdami ir gywendami su kregždėmis nekuomet nenūtauto, bet pasidarė gerais sargais tėwynės ir neperskiriamais bieziuoais blezdingu.

Taip tai einasi ir mums lietuwininkams. Lenkai insi browe i musu gimine, iszsigime naujalenkei. Kaip iszbaikysime isz sawo tarpo lenkus, ir naujalenkei bus lietuwininkais. Musu tikraisiais draugais yra latwei, už taig ju draugyste ir branginkame. O maskolus nei wokietis mus niekuomet negelbės. 26. V. 85. J. Szl.

ATWIRA GROMATA ISZ SPRINGFIELD OHIO in brolus lietuwininkus. 7. VI. 85.

Smutkaj musu szirdi suspaudė, gajlistis gali mus atwest ant aszaru, szwiesybė musu skensta in tamsybe.

Prasidžiaugė szirdis ir praszwito akys kajp pamatėme, kad lietuwiszkas rasztelis iszejna Prusu Lietuwoje; nežinodamas nej adreso nej wardo rasztelo rasziau 1883 m. i lietuwiszka rėdyste ir gawau atsakyma no br. Bassanawycziaus ir pora numeriu, Auszros, kuria ir po szej dienaj užlajkau dėlto, kad yra iszlejdžiama tikra dwase ir szwiesa mylėtoju musu senos ir žilos tėwynės Lietuwas. Tajpogi, Unijaj pasirodžius džiaugėsi musu szirdis ir troszkawo kožnas isz musu wyru, kad ja pakelt, nės mislyta buwo, kad ji wisumet bus lietuwiszkos tikros dwasios ir szwiesos. Bet jau, Unija' nuskendo i dugna. Dabar kagi turiu kalbeti, jus brolej lietuwininkaj? Jus, kurie esate susirusiawia, werskite brolus i rusus, o kurie esate susiwokieciawia, werskite jus brolus i wokiecius, o kurie susilenkawia, werskite jus lenkus! Jus bukite tu musu susėdu generolajis ir agentajis ir karejwejs! O mės lietuwininkaj, kurie turime tikra dwase musu proseniū, mės stosime i kar-wiete priesz jus, ir sergėdam sawo dwase pažirėsimė ar ju marumė ar mės drowos mus wirszu. Jau kelis numerius, Unija' skajtėme musu rėdytoju p. Twarowski'o, o nemokame be ūtaro sudet lenkiszkaj i kokia nauda radome tuose kariause numeriuose? Ha ha! Rėdytojėlis bijosi rasztel apie lietuwininkus ar baltawinkus, idant myriop nenusiūtaus pabuz lenkas. Nektėskite naujō rėdytoju, ka Musuwininkajam puzė wo wadstijos Ohio, iszejus No 15 Unijos, ar ji jau barmamė? o jie rasz, kad lenkajis bėti nenori iszagalit bus bė lenka užmokesti. Nusistėbėt ju priedo lenkawinaj gal' wadino, ar ejt su lenkajis ar gėrziat, ne lietuwininkaj, ne reiki Istorija Alenos bajgti ir Ababak dar nepada. Wadziant kita puse werskamėsi žiurėt, ar tai lietuwiszka dwase; nesiduokiamė apgauti apgautė ir darbiawis wisi isz wien dēl sawo žilos gentytės. Memaljkina' cajsyti Babelaus boksza, nės n'yra tokia. O Diewo, jia dawė mums kaiba, o ta yra mums miela ir jia tarykiamė. Nors mės nemislyjamė atkelti Lietuwa ir ja puzėti kajp kad kitus amžius buwo, ale atminti sawo mums kaiba ir rasztus, ir parodyti kitoms giminėms, kad mės ne esame iszmaria nej musu kaiba nejgi dwasė, mės lygia iszkilme turime ir gabuna lygu su kitomis giminėms, ir patis galime sawia kierawoti be tokiu prižiurunu kokejs buwo lenkaj. Lenkaj iszmokino lietuwisius baudžiawu, wargawiu ir amžinos padonijos, ir ant gafo dar prakejkė, o ir szendien nekurius dulkės paloku tuojau pasako: šlepy prėklėty litwin! Lenkaj atsikraustė i Lietuwa apimti, no mažiausios iki didžiausios wyresnybiszkos slūžbos, nebuwo dēl lietuwiu mokslō ir apszwietimō, lenkaj musu duona ir medu edė ir mus spangajs ir prakejktajs wadino. Kajp tawo, skajtytoju, szirdis gali priligtie ir wienytiesi su tokejs estproczejis? Skajtytoju, asz tawias nekeldinu priesz lenkiszkas dulkės, kurios ezion Amerikoje majszosi, nekajp ne! Tiktaj kajp musu tėwaj ir prosenėj turėjo tėwyniszka dwase, druta pamata szirdyse sawo, ir mės tajkykimėsi tos sėklos, o musu dwasė nenumirs nekados.

Su didele guodone paswejkiniu tikrus brolus lietuwininkus Antanas Jurgelajtis.

APIE KRAUGERYSTES IR MEJLES CARU.

Pradžioje szio szimtmeczio Wokietijoje pasirodė nawatna kninga apie caru numylėtinius; ta kninga paraszė Ad. v. Helbig'as saksiszkas diplomatas, kurs 60se metuose perejto amžiaus buwo gyvenias Petropilėje, o per taj ir buwo susirinkias daug akwyu žiniū apie ciesaoriszka gyvenima. Kad ta kninga buwo swietas iszpirkias, wokiecej jia nesenėj antrukart atspausdino. Ejlė ten apraszytu cariszkuju numylėtiniu prasideda no Jokubo Le Fort, mirusio 1699 m., o buwusio mokintoju Petro Didžiojo, o pasibajgia ant Jono Kutajsowo, muamedoniszko isztikuno caro Powiło I, nusmaugto 1801 m. Isz wiso ten yra apraszta 120 tokiu „lajmės wajku“, o ir taj rasztywas patikrina, kad jis toli - gražu ne wisus pakilunus Maskolijos apraszias; jis tik isz daugybės iszsirinko kajp ir swarbesniuosius.

Bet ir to, ka jis paraszė, yra gana, kad atgrasinti žmogu no namu caro tajp pilnu smarkininkystės, pasilejdimo ir kraugėrystės. Rasztytojas blajwej apraszto iszkilima ir, darbus kožno numylėtiniu, ir jo apraszuose mės regime netikt apraszmuosius, bet ir gadyne ir ana draugija, kokioje jie gyweno. Kokia daugybe žiamumo ir kraujo yra sostas caru patajsytas! Ir kokias bajsybes atidengia mums apsakiniėjimaj gywenimo cariszkuju numylėtiniu! Begalinis caru lep-

numas, pasalingas žudymos tarp pacziuos, wyros ir wajku szdawyste ir pakerszta - taj wis majszosi wienos per kita, o prieg tam dar prasideda nepabajgtas neiszsitikėjimas wienu kitajis ir godumas turtu bej waldžios. Ar gi dywaj, kad ir szendien dwasios kraugėriu tėwu wajdinasi rumuose caro ir primena sziu dienu didikams, kad prasikaltimaj tėwu yra atkerszjami iki i szimtaine gimine.

Toje knigoje skajtome apie kepėja Menszikowa, apie abudu Ostermannus ir apie 6 Orlowus, apie Rozumowskius ir 3 Burenus, žodžiu sakant apie pilna wirtyne numylėtiniu Pasiecziausias yra apsakas apie Orlowa, numylėtini carėnės Katrės II, ir apie Burena, numylėtini carėnės Onos.

Carėnė Katrė II atgrisusi no sawo paguostinio Grigaulas Orłowo ir mislinėdama, kajp ji atitolinti no sawo namu drebejo piktadarystės to wyro, ir prie duru sawo gulyklos pritajsydino geležinius sklasczius. Jos tarnas turėjo stowėti pas duris ant sargybos su užtajsytajis pusztaletajis, ir kad wienas patartojas ja ramino, carėnė drebedama atsiliepė „Tamista Orłowo nepažysti, jis gali nužudyt mania ir did kuningajkszi!“.

Subauginta carėnė galėjo ezia atsimintie apie sawo pirmakune carėne Katrė I. Nės tuomet dar wisi su pasibajsejimu wienas kitam sznibždėjo in ausi, kad buwusysis paguostinis Menczikowas, kurs pirma drauge su carėne Katrė I sawo pirmykszcia numylėtine, „patskubino' liga Petro Didžiojo, o paskuj jam nebeprilinkenczia carėne, idant pasilikti prie waldžios. Berots wiena ir kita, carėne ir jos numylėtini, Petras Didysis tajp smarkej apdrausdavo ir kankindawo, kad ir apipenu (nuodu) jie nesibajsejo. Katrė I buwo tekusi no wieno wyro kitam - o ji buwo gimusi lietuwaitė iki ja nepagriebė ant gafo Petras. Ar gi n'yra gajtu tokiu musu giminajeziu, kurios augstyn pasikėlusios nėko dē musu žmoniu ir tėwynės nedaro! Tajp ir ezia. Ta lietuwaitė Katrė prisipratino prie atmajnu ir wien mislyjo apie mejte, ir nors Petras Didysis buwo pasiutias pawyduwas, wienok ji prie Petro turėjo dar ir sawo paszalini numylėtini, wardu Mons de la Croix. Wiena syki caras atrado juodu patyczias darant, ir už taj jis skaudžej atsigerbė. Mons'o galwa akyse Katrės nuriedėjo no kuno, ir Petras liepė galwa nukirtėlo inmerkt i spirita, o sudyna sawo smarkej iszdarkytu wejdu turėjo carėnė kasdien ilga czėsa sawo akyse lajkyti. Welėsniuose metuose caras dowanojo nukirsta galwa Mokslu Akademijaj ir liepė ja skyrimoj grinczioje padėti drauge su ten jau esanczia kita galwa. Ta kita galwa buwo buwus; ant pecziu labaj gražios car-rumio mergos, wardu Hamilton, ku i no Petro susilaukus wajko ta wajka pasmaugė, už kuri taj darba numylėtinijs caras jaj liepė galwa nukirsti.

O kajp drauge su generolu Adomu Wejde Petras Didysis nužudė sawo tikra šunu carajti Aleksi už jo nepaklusnuma tėwuj ir dēlto, kad jis jam rodėsi nebusias geru ipėdiniu. ten yra tajp apraszoma: „Nusudyjimas Aleksio myrion jau buwo parasztytas, tarp kitu ir generolas Wejdė padėjo ten sawo parasza o caras patwirtino. Idant padaryti myr-wajkuj ne akyse wiso swieto, caras ryžosi apipenėti carajt; nuodajs. Jis už taj nusiuntė Wejde pas aptiekoriu wokiet, kad tas pritajsytu stipru apipenu gėrima. Aptiekorius labaj; sz to nusigando, wienok prižadėjo i kelas adynas toki gėrima parupinti. Praėjus tam czėsuju generolas Wejde sugryžo apsisiautias ir rejkazawo užsakyo gėralo. Bet aptiekorius sakė, kad jis nėkam kitam i rankas ta gėrima neduos kajp tiktaj caruj. Taj Wejde patiko ir abudu drauge nuėjo pas cara, kurs nuodus priėmė. Caras ir Wejdė 7 d. liepo m. 1718 m. nuneszė gėrima carajcziu; bet tas nekajp neprisiėmė gertie. Už taj tuojau buwo kitoniszkej padaryta. Atnezta buwo kirwis, grindis isz askos buwo iszkelta, idant kraujas galėtu nutekėti i žiamė, ir nualsintam carajcziuj nukirto galwa.“

Merga carėnės Katrės, wardu Ona Kramer, Wejdė tuojau paszaukė isz rumo ir atwedė in kalėjima, kur klaksojo nužudytas carajtis. Merga turėjo ləwona nuplauti ir galwa wėl prisiuti prie kuno. Po to kunas buwo apwilktas drupanomis, ir iszstatytas bažnyczioje dēl prisižurėjimo žmonias. Ona Kramer pirmiau buwo buwusis pagelbininkė nelajmingosios mergės Hamilton, ir kad Hamilton buwo nužudyta, ji teko i tarnyste pas carėne. Už tarnyste prie ləwono Aleksio caras Petras ja iszkėlė i car-rumio mergu wyresninke ir augintoja carajtcziuos Natalijos. Ji buwusi labaj graži, ir nekurie sako, kad ji buwusi numylėtine Petro. Pergywentieji bajsumo darbj ja regimaj nelabaj inwejkė, nės ji gyweno 76 metus.

Carėnė Ona, iki ji buwo waldytoja Kurszo, gyweno su sunumi tarno prie arklidės, Ernestu Jonu Bueren. Jo giminė atmajnė sawo prawarde ir emė wadintiesi Byronajs. Onos sutikimas tajp netiko wokiszkiems Baltyjoje didikams, kad jie bewejk padarė majszta [pamiszima], bet paskuj kajp tik Ona pasikėlė i carėne Rusijos, anie didikaj tajp suminksztejo, kad buwusysis sunelis tarno prie arklidės iszkiło i Byrona waldytoja Kurszo. Norint tas Byronas liepiant Onaj wėdė žmona, wienok jis ir jo giminė gyweno su carėne wienuo se rumuose wiename gyvenime, tajp kad duryš kasiejo su durimis. Bet ir tas paguostinis parėjo i nemylista. Kad mirė jo paguodėja carėnė, jis tapė suimtas. Buwo rasta jo turtu i 14 milijonu rublu. Ji iszwežė i Sibieri, bet paskuj gawias susimylima jis gryžo i Jielgawa ir ten 1773 m. mirė. J. K.

GROMATA ISZ PRUSU LIETUWOS.

Kajp neiszpasakytaj džiugina mano szirdi jusu wienybė. asz ir naktij sapnuoju ir matau Amerikoje twirtybe lietuwiu tik dirbkite kožnas kajp galite dēl naudos Lietuwas ir mės prisidėsimė piningajs, wajstu bei žodžiu meilu, gal' mės su szelpsimė ligoni. Imsiu jusu „lietuwiszkaj Balsa' ir džiaug-siuosi isz jo kaip džiaugiasi ukininikas isz dirwos geru rugiu. Skirkitėsi no lenku, jie Lietuwoje tajp bjaurias szunybes dēl musu szwento rasztininku dirba, kad baugu tai wis apsakyti. Jus budami walnoje žiamėje nelenkkite galwas nei lenkams nei ju kuningams, bet nei naujiems lenkams. Reikalui atėjus raszkykite i popėziū peticija mēsdami, kad jus no lenku apgintu ir kad jus nepriwalytumėte per kalczia lenkiszku raudonnosiū be szwento tikėjimo pasilikti; tegul lenkai szaukia ant jusu ir tewadin a jus bedieweis ar pagonimis, juk tas ju paprasta; suprantamas tai daigtas, dēlko jie tai daro: už tai kad lietuwininkai jiems bažnyczias pabudawojo, o jeigu jus sawo bažnyczia pabudawosite, tai užkimszite jiems nasrus, ir ne tik jiems, bet ir meszkkoriams, kurie lietuwininkus wargina neduodami mums spauda nei raszta, nės jie tos dumos yra, kad lietuwei wisi sawo reikalū nepažysta. Parodykite, ka galite lietuwei ant walnos žiamės, ir asz nors slapta iszdawias kninga apie jusu twirtybe leisiu i lietuwa; meszkkorei tai girdės ir matys ir duos mums spaudos walnybe, o tada jau mės nežusime, bet kajp buwome kitakūrt twirti ir sylingi, tajp twirti sylingi ir wėl busime. Tik neperstokite dirbti, ant jusu darbu kybo wisa laimė Lietuwas ir lietuwininku. Mės suwaržyti waldžios ar maskolauas ar wokiecio ar sulenkėjusiu kuningu bei iszgamu bajoru, kurie pertingia nei sterwos dar wargdieni lietuwininka nesigėdžia užpuldinti. O Diewiu garbė buk! yra jau ir bajoru, kuriu gawos stowi wietoje ir kurie suprasdami reikalus dirba dēl Lietuwas gero; wertai t'est jie wadinti bajorais, „jie gaus žiamė i dalykus“. Bet kiek tokiu t'yra, taj mažne ant pirsztu paskaitytum, o wis daugiaus yra nauji o gal' ir iszwirkszti lenkai. Nugi mės prie augstos kulturos griebdamiesi ir jos priezodžius mokykimėsi: „t'est turtingas tas, kurs darbingas!“ Reikalai lietuwininku Wokietijoje sekasi labai dailei; mokinti žmonės, tikri lietuwininkai, dirba be perstojimo; uždėjo draugyste „Byrute“, kuri kaip girdėjau jau i ta trumpa czėsa no 4 mėnesiu i 200 sanariu turi ir tai kožnas sanaris moka po 10 markiū, o pagarbės sanariu yra ne taip mažai: nekursai bagots lietuwis Bulgarijoje dawė 200 markiū, o kitas 600 rublu. Tai matome, kad su musu draugija weik galima bus gera dali kningū moksliszku iszleisti, ir po poros metu tikra lietuwiszka mokslawiete intaisyti, kurioje wisi lietuwaiczėi galės pamokinami bu ti nors tiek i wiena meta, kiek gimnazijose i 4 metus, ngs senowiszkuju kalbu mokslu man ding' nerejkės musu naujoje mokslawietėje; musu wyriausias darbas yra ir bus žmones dorybės mokinti. Gana apie tai, jums nusibos skaityti mano kalbos.

Mums wokieciei atidawė kalba mokslawietėje, ale yra baisybė, kad mokintojei nemoka lietuwiszka arba nenori mokėti; mės jiems parodysime ant jusu darbu, ant jusu darbu guldosi ir musiszkei. Wokieciei pabugo girdėdami musu kilima ir todėl gerinasi kaip lapė warnai, bet tame tarpe jau per wėlai, o todėl gana ir su wokiecziu lapės wuodega: mės nei lenkai nei maskolei, nei wokieciei nei tutorei, mės tikri waikai tos žiamės, kur mės gimėme ir augome, ir kur musu prosenėi tėwai krauja laistė; mės ja ir garbinsime. Martynaitis.

GROMATA ISZ SZAULU, KAUNO RĘDYBOS.

Didžiojoje Gudijoje, ipaczej Kalugos rėdyboje, tajp žmonės doriszkej nupuolė per arėlka, ligas lytes intajsu ir tt., kad isz tu tik nekurie gali ejt in kariauna (wajska) dēl didelo subloginimo sawo kuno palejstuwystėmis; ten ejna i kariauna per nepritekima wyru ir priwalunaj. Popaj neturi nej kokios intekmės i žmones, tik wis pritaria ju bliogiemis darbams, idant jie ka dēl ju duotu, nės bijosi kad isz bado nenumirtu. Popaj lajko sawo miszias szwento mis dienomis septintoj adynoje rytmezcio, kada yra ne kurie blajwus ir gali Diewan pasimelsti. O žmoniu daugumas, kada miszios lajkomos yra, priesz cerkwe szėlsta i cziudyjasi, o popas iszejnas isz cerkwe dar pagiria, kad jie geraj dirba mandagius juokus darydami ir tt. Syfilis yra pasiplatinias po wisus kajmus ir isz sergancziu taja liga tėwu wajkaj yra silpni. Daugiaus ten mirsztančiu ne kad gemancziuju. Fabrikantaj [dirbtuwininkaj] dirbtuwėse didelej peržengia tejsybe. No 20 ar daugiaus metu jie pradėjo iszkarpinėti no bankbilocziu kuponus, kuriu iszmokėjimas atėjs dar už 10 ardaugiaus metu ir kurie dēl alkstanczio žmogaus yra nėko newerti [koks taj wargas buti nemokintu!]. Kajp darbininkaj pradeda daugiaus praszyti piningu, jiems atiduoda dirbtuwininkas bileta be kuponu (procentu, palukiu), kuris per taj wėl neturi wertybės. Už taj atejna tokios walandos, kad darbininkaj majszta kela. Darbininkaj labaj geria degtine ir wiska prageria, ka dirbtuwėse uždirda; o ju pacziuos namie gaspadorauja, aria ir akėja. Geras žmogus ne gali ten ukininkauti, nės jeigu kas norint apwogas ar kitajp nuskriaustas jieszko tejsybes ir pajieszkumus dajgtus surana, taj nedorėlej palejdžia jam „raudona gajdi“ arba uždega

ir tas ubagu pasiliekti. Ten gerieji yra rankose nelabuju ir neteisybė wis ima wirszu. Doriskas nupuolimas wisur yra bajaus. — Maskolu stacziatikiškoje arba prawoslawnoje bažnyčioje yra budas dalinimo komunijos dwiejuose pawydauose: duonos ir wyno. Isz tos priezasties, kad dangelis žmoniu aname kraszte yra syfili užsikrėtia, o dėl wisu yra dalijama komunija isz wieno kieliko, kuris kajp yra gimias nebuwo mazgotas, per tajgi swejkieji usikreczia no neswejkiju.

Guduose, Kyjawas ir kitose gubernijose, yra pasiplatinias no naujoku wokiecziu tikėjimas wadinamas „Sztunda“, no to, kad wisi susiejna ten melstiesi ant wienos adynos, kuri wokiszkej wadinasi sztunde. Zmonės prigulintieji prie tos skirtwierės, yra labaj dorus, negeria arėlkos ir tt. Maskolu waldžej taj netinka, kad jie no stacziatikiškos wieros skiriasi; paszauktu i suda sztundistu ji kłausia, dėlko jie priėmė kita wėra; jiegi atsako dėlto, kad ana yra geresnė. Ot, sako, Petras budamas prawoslawnu girtuoklawo, o dabar lowėsi; Iwanas kada buwo stacziatikiu wogė, o dabar newagia ir tt. Wisas tas žinias turiu no guodotinu wyru ir jos yan tikros. Tajp atsitinka newien Kalugos rėdyboje, bet wisoje widurinėje Maskolijoje, kur yra dirbtuwės. No pat widurio kajp matome pradedą trandyti.

Tytawėnuose [Ziamajtijoje] pirm dwieju deszimtu metu norėjo maskolej atimti no kataliku bažnycia; bet žmonės susieją i bažnycia nedawė jos, ir prie ju pasiliko. Maskolej matydami, kad negalės no musu bažnycia atėmia padaryti cerkwe, pastatė greta jos nauja cerkwe, apdownojo popa wisokiomis gėrybėmis: žiame, piningajs ir tt. O dėlto kad ten per 10 ar daugiau mylu yra keli burlokaj, taj kajp atejna nedėlė ar szwentė, popas wienas su djaczku lajko miszias cerkweje, nės n'yra nej wieno burloko. O no musu kataliku dėl tos cerkwės pabudawojimo iszplėszė daug piningu. Wisos cerkwės Lietuwoje yra ar padarytos isz musu bažnyciau ar pabudawotos už musu piningus, kajp antaj Kaune, Wilniuje ir tt. Ar gi yra prie maskolauš norint krislas tejsybės?

Szaulu gimnazyjoje nekurie lietuwiszki mokintieji labaj pamėgo maskoliszka kalba; netik gimnazyjoje, gywenime, bet ir bažnyčioje ėmė maskoliszkej kalbėti. Szaukus jie lietuwininkaj! Ko daugiau ėzia yra pasiplatinias wisatizkawimas. Wienok yra ir tokiu, kuriuos už lenkiszka ir lietuwiszka kalba iszwarė isz gimnazyjos. Kur taj ant swieto to, kia neteisybė yra randama? Wienu tik džiaugsmu atradau Szaulu bažnyčioje, kad ten gegužės mėnesio małdos buwo lietuwiszkoje kalboje lajkomos; turiu prisipažinti, kad wisur kitur tik lenkiszkej tokias małdas buwau girdejas.

Rasejniuose užuot lenkiszkos kalbos tapė bažnyčioje iwęsta lietuwiszkoji kalba dėl giedojimo rožancziaus, suplikacyju ir sakant pamoksla. Isz to galime matyti, kad musu kuningija pradeda rupintiesi apie pakėlima lietuwystės.

Kilimas lietuwininku labaj grauzia akis maskolams. Rasejniu ir Telsziu pawiecziuose dabar yra 11 lietuwininku uždabojamu asztrej dėlto, kad jie darbuojasi dėl atgajwinimo sawo kalbos ir pakėlimo lietuwiszku raszto. — Lietuwiszkos kningos musu kraszte kad ir sunkej ejna, bet ejna. Kuomj swarbiausia priezastimi ju sunkaus pasiplatinimo yra sunkus metaj, prie to dar tame tarpe bajmė apszpiestuju žmoniu, kad maskolej neužejtu. Kajp žandaraj wienu pradeda czupinėti, taj pasidaro tarpe jo pažystamu didelė bajmė, deginimas kningu, rankraszcziu ir tt.; bijo su juomi kiti kalbėti, nės ji žandaraj daboja, o todėl dabotu ir ta, kurs yra anojo pažystamu.

Daugis lietuwininku pas mus downojo kningas ir rankraszczius „Byrutej“, o tajp jau ir senowiszkas liekanas k. a. piningus, iszkasinius ir tt. Mės renkame ir daugiau senowiszku ir rasztišzku dalyku dėl jos. Gal' jus guodotini ir mieli brolej Amerikoje parupinsite wisokiu nawatniu dalyku isz gywenimo gywentuju senowės ir dabarnykszczius Amerikos, isz dalyku prigimimo, senowės, gywenimo ir tt.

Swejkindamas jus wisus gerus ir szaunius lietuwininkus pasilieku su guodone ir mejle

Wituryš.

PETRAS ARMINAS.

Newienas isz skajtytoju „Lietuwiszkojo Balso“ pažino musu garbui lietuwininka Pera Armina. Tas wyras buwo gimias „surukusioje grincioje“ kajme, Wilkawiszkes pawietyje, isz neturtingu tėwu. Uģterėjas jis ėjo Wejweriuose in moksła, ir tapė wajku mokintoju. Kajpo mokintojas jis trūšėsi dėl Lietuwas naudos Alwitoje, isz ten paskuj buwo perkeltas i Mejsztus pas Nauniesti, o ant galo i Marjampoli. Nors isz Marjampoli jis buwo ant trumpo czėso wėl kitu iszkeltas, bet priesz mirima bene per metus jis apsigyweno Marjampolyje, kur yra daug mokintu lietuwininku. Czia tarp sawo draugu, mylimas wisu, Petras ir mirė 18 d. kowo ši meta.

Tas musų Lietuwas darbininkas buwo linksmas pobūdžio žmogus, juokdarys, wėžlywas, stowus, ir su wisajs gražėj pasielgdawo, su senajs ir mažajs, su prastajs ir su kiltajs. Musu žmonės ji labaj mylėjo už jo prastybe ir linksmuma, ir swobaj atsitikus tarp kitų swecziau wis mēgdawo turėti Petra Armina, kurs wisus linksmindawo muzika, dajnomis ir juokaj. Petras buwo gana jaunas, augalotas, o bet silpnos swejkatos; ir myris ji iszplėszė isz tarpo draugu.

Jo myris yra labaj nugajlėtinas ne tik jo pažystamiems. Petra Armina pažysta wisa Lietuwa, ir ji amžinaj minės. Jis buwo musu diktu rasztuose darbininku. Nors jis nebuwo augsztus mokslus iszėjas, wienok per sawo darbsztuma jis ingijo szwiesa, prie ko jam labaj buwo pagelboje jo didis talentas, gabumas. Arminas pasirodė Lietuwoj kajpo dajnius ir kajpo tyrinėtajas tėwu gywenimo. Jo darbus randame talpintus „Auszroje“ ir „Niamuno Sarge“, norint neabejojame, kad dar daug jo rankraszcziu bus likia neapgarsintu; bet apgarsins po jo likusioji karta.

Petras pirma syki apsigarsino Lietuwoj „Auszroje“ 1883 m. patalpindamas gražej isz lenkiszkos kalbos iszguldyta „Kajmo mokslinycia“; jis ten pasiraszė P. Trupinčlis, ir ta netikra warda jis wisur kitur wartojo. 1884 m. lietuwininkaj jau no jo daugiau wejkaļu smilaukė; „Auszroje“ randame jo iszguldytus: „Bitė ir szlapis“, „Kur geriaus“, „Zujkys ant medžioklės“, „Lapė ir Lutas“, „Zuwytė“, „Piastu duktė“. Kalendoriuje Auszros ant m. 1885 mės isz jo darbu randame: „ant naujo meto“, „Sugrinzimas tėwo“, „Skendinys“, „Kelejwej ir szunys“. Jis labaj dajlej wertė isz swetimu kalbu i lietuwiszka, ir jo ejlawimas yra labaj mejlus, skambus, o prie to dar prastas ir patogus. Czia tik dėl pawejkslo pridedu jo iszguldyta pasakute „Kur geriaus“:

Karta kurtas pabėgo girion no medėjo,
Nės jam rodės, kad mažaj ponas ji mylėjo;
O iszalkias, iszswargias tapė tarnu wilko,
Kuriam zujkius ir stirnas kajp galėdams wilko.
Bet kas isz to? Norint jis rupinos per dienas,
Ka pagawo, taj ans wis suėdė wienas.
Aa! tarė tada szuo, gryžsziu pas medėją:
Nors jis baudė ir muszo, bet ir papenėjo.

Atsiejna tajp ir mums ant szio margo swieto:

Kur mus' nėra, taj rodos ten geriausia wieta!

Isz istoriszkuo wejkaļu Petro Armino yra apgarsinti du: „Nusidawimaj Lidos pilies“ Kalendoriuje 1885 m., ir „Wytautas, Lietuwas Didysis Kuningajkszis“. Tas paskutinis rasztas turi dėl Lietuwas tuomi didelė swarbuma, kad lietuwininkas isztyrias darbus ir gywenima musu didwyrio Wytauto paraszė lietuwiszkej. Patuolajk mės sawo istoriszku wejkaļu labaj mažaj turėjome; Petras Arminas papildė ta spraga gražiu ir gana gilu isztyrimu atsitikimu waldant musu Wytautu.

Trumpas buwo Petro Armino gywenimas, o bet kajp wajsingas! Jis sawo dwasė paliko netiktaj ant raszto, jo dwasė jau daugybėje jannuju lietuwininku insikūnyjo. Petras budamas mokintoju lietuwoje naujojoj gentkartėje sėjo szwiesos sėkla ir mejle tėwu ir tėwynės; už taj jo myris yra kartus smugis dėl Lietuwas. Ir tas wyras buwo tajp saktant ka tiktaj pražydias, ir toj wafandoje giltinė pakirto jo gywascziu siula. Duok Diewe, kad isz mokintiniu Petro daugumas instengtu ejdami takajs mokintojo tajp jau nesztie gausia dwasziska downa Lietuwoj, taj bent ir lietuwininku persziantis szirdis, prastojus tokio tėwynajnio, imtu gautiesi paliktajs jo tėwyniszkajs wajsejs. Petras drasej kowojo už atgijima Lietuwas, už taj jo wardas amžinaj skambės szirdyse lietuwiszkuo tėwynajniu.

J. Szl.

AR KENKIA RUKYMAS TABAKO.

„Mės galime apsisaugoti tik no paoju, kuriuos geraj pažinstame“.

Jeju mės szendien nukrejpjame misli skajtytojo artyn. link tajp labaj jam pažystamo dajgtu, taj mės darome norėdami jam parodyti, kiek kenkia per didelė rukymas tabako, ir taj stengsimės iszpildyti pasiremdami ant patyrimu garsinguju tardytoju.

Mės wisi žinome, kad i musu kuna atskyrus walgymus inejna dajgtaj gajwinantieji kuno dirksnis (nerwus), tajp kad po sunkiu darbu jautimas pailsimo daug ar maž pasimazina. Kadangi tie dajgtaj yra pigus, taj ir beturtis žmogus juos insigamina ir wartodamas padidina sawo kuno istanguma. Darbininko alga pasidalyja i dwi dalis, kuriu wienu ejna ant nusipirkimo walgymu o kita ant skanskonių. Prieskanskonių priskajtome kawa, žoline (herbata), czokolada, kwajszinanczius gėralus [degtinė, alus], ir tabaką. Bet ir skanskonej kenkia swejkataj, kada ju yra daugiau suwartojama negu pakela kieno prigimimas.

Pirmtakunajs rukymo tabako galime parokuoti senowėje tajp mēgtus smilkymus. Smilkymus naudodawo tikėjimo rejkaluose, prie downau diewams, prie iszwarymo piktadwasiu ir apswajgimo, kajp kad Herodotas pasakoją apie Babylonėnus. Plynijus pasakoją, kad garaj pasikelantieji apdeginant džiowintus drignies lapus, gelbėjo no kosulo. Tajpgi Szkadaj ir Keltaj degindawo kaszin kokia žole ir gerdawo jos garus. Jie, kajp sako, jau ir rukia, szniaukia ir gruženia. Dėlpu mēste kuningė Pudėja [Pythia] gėrusi isz žiamės pasikelanczius garus o tuomi gaudawusi galybe pranaszanti. Dėl tos gi priezasties ir Indijoje kuningaj degindawo žolė ir kwepuodawo jos garus. Ar ta žolė buwo tabakas, sunku yra žinoti.

Tankiausej girdėti sakant, kad Amerika ėsanti gimtuwė tabako; bet netiesa, nės turime tikra žinia, kad tabakas jau szirmoje gadynėje buwo žinomas ir Apyzoje. Kynu žiamės senuose wajzduose randame sawo ypykius! Isz tiesu Kyn-

žiamis ir Indija yra tėwyne wisokiu wajstiszku dajgtu. Dar ir szendien in 300 milijonu žmoniu, labiausej Aprikoje, Persijoje, Indijoje ir Turkijoje, užsimigdo rukydami opium ir haszisz. Isz rytinės Indijos yra parwezatas ans digluotasis obuolys, kuri wartojame ir szendien no duslo.

Warda „tabakas“ nekurie sako parejnant no sałos Tabago o kiti no naujaspaniszkos naujokynės Tabako. Aleksandras Humboldt sawo raszte „Essai politique sur la nouvelle Espagne“ raszo, kad gywentojej sałos Haiti [St. Domingo] wadina tabako itajsa dėl rukymo, tajgi kaszin koki pypki, ir kad szpanaj ta warda perkėlė ant žolės. Tajp ant sausziamio Amerikos tabakas buwo wadinamas petum.

Tabakinis augmuo [Nicotiana tabacum] prigul pagal Linėjaus moksła i 5., o pagal Jussieu i 46 skirsni, prie giminės žolu Solanea, isz kurios paejna nuodingos žolės. Lotyniszkasis wejslės wardas „Nicotiana“ paejna no Jean Nicot, kurs prie Prano II, karalauš Prancuzijos buwo pasiuntiniu Portugalijoje ir 1560 m. karalėnej Katrej Mediczi parwezė tabako sėkla. Kolumbus, kurs pirmasyk kelaudamas i Amerika 1492 m. buwo apsisztojas ant sałos Kubos, ten rado tabaką. Antroje kelonėje wienas kuningas, wardu Romano Pane, kurs buwo pasilikias ant sałos St. Domingo dėl perwertimo i kriksczionyste gywentuju, nusiuntė pirmas žinias i Auropa apie paproczius wietiniu gywentuju ir apie tabaką. — 1535 m. Fernandez de Oviedo pirmasyk su iszgalėmis apraszė ta augmeni ir sakė, kad ji wisi garbawoja už gydyma. Rukymas tabako nustabdans dantu gėla ir pilwo skaudėjima, o sužlebenotas tabako lapas ėsas gajumi ikanodus nuodingaj gywatej.

Inwedimuj rukymo tabako in Auropa buwo daromos didelės klutys; nemažiaus kajp 100 kningu yra priesz taj suraszta. Isz ambonos tabaka wadino „welniszka žolė“, o jo dumaj ėsa „smalkaj pragaro“. Elzbieta, Anglijos karalėnė, atiminėjo tabakėras no tu, kurie bažnyčioje szniaukė tabaką. Swicarijoje, Berno mēste, buwo tam tikra prieziuros wyresnybė, wadinama chambre du tabac, kuri prasudydawo kurytojus mokėti koras piningajs arba wėl juos plakdawo ir i kalėjima sodindawo. Ir swicaraj prie 10 Diewo prisakymu prisidėjo wienuoliktaji: „Nerukyk tabako“.

Ir popėzius iszkejkė tabaką. Turkej regėjo rukyme sunku prasižengima priesz tikėjima. Rusijoje korojo už rukyma tabako pirmasyk botagajs, antra syki kaltininkuj pjowė nosi szalin, ir jeju dar nesilowė žmogus ruktas, i apsudydawo myrion. O Zybenburgijoje kožnas augintojas tabako pražudė wisa sawo turtą, nės ji atėmė wyrybi. Prancuzijoje už rukyma pliekė ir i kalėjima mėtė. Jokubas karalus Anglijos paraszė raszta priesz rukyma tabaką, po antraszu „Mizokapnos“, kur jis sako tabaką ėsant „wėdna akims, smardu nosej, kenku smagenims, plaucziams paojinga ir sawo juodu smirdineziu dumu jis labaj pasineszans i bajsjuo pragariszka ruka bedugnyje“.

Kožnas pasižiurėjas i statistika ras, kad metas no meto didinasi wartojimas tabako. Kasmet ant wienos galwos parejna: Uolandijoje 3 kilogramaj, Belgijoje ir Zuwėdijoje 2,25, Wokietijoje 1,63, Prancuzijoje 0,8, Spanijoje 0,5. Wokietija kasmetis suwartoja aplink 500 milijonu dorielu dėl tabako ir cigaru; o jeju skajtysime 15 milijonu rukytoju, taj ant wienu parejna 33½ dorielu kasmet už tabaką.

Iwejkimas tabako paejna no Nikotyno, skysto, kajp wanduo skajstaus, lengwej iszgaruojanczio alkoholoido, turinczio bjauria smarwe ir asztrej grižu skoni. Prastas tabakas turi nikotyno 7 iki 8 procentu, o Hawanos tabakas iki 2. 1809 m. ji atrado Vanquelin'as ir pažino taj ėsant bajsniu nuodus. 1823 m. Posseltas ir Rejmannas iszgawo ji grynu. O pagal Tardieu jau ir pirma Nikotywas buwias pažystamas.

Kadangi tas nikotywas labaj lengwej perejna i sywas kuno, už taj jo iwejkimas grejtaj apsierejszka. Szuo nudwesia suėdias wienu lasza, mažieji gi paukszczej tuojau, kajp prie ju snapo priartinsi stikline lazduite pamirkyta nikotyne. Jauni, namie priemoniszkej auginami kanariszki paukszczej newesza ir tankiausej nubybsta, jeju paukszcziu lesintojas buwo rukias pirm sužlebenojimo lasalo. Zinoma yra, kajp growas Bokarmė 1850 m. užmuszo Fougnes; kada jis sužlebeno puse uncijos tabako, tuojau ir mirė. Marszolas Hall apsakinėja wienu akywa atsitikima, kur wienu wajkinas pirm syki du pypkiu iszrukias neužilgu numirė. Gmėlynas kitus du atsitikimus priduria, kur myris parėjo isz priezasties perdėjimo rukyme, ir taj buwo wienam po iszrukymo 17 o kitam 18 pypkiu wienu po kito. Ir kitakart tankej wartojami tabako klistyraj nesyki pargabeno ligoni myriop. Tarp kontrabandininku, kurie neszė tabaką apsiwinyoja aplink kuna, tajpgi yra pastebėti apsidawimaj. Nikotyna rukant pasidaro dar daug ir kitu gajwaju, o taj yra tajp wadinami: pyrydynas, pikolynas, luti dynas, kolidynas, sierinis wanden daris, pelkinis gasas ir szioyks be toks apymis mėlynrugsczcio, kuri iszrado tardymaj Guyoto, Voglo, Volo ir Eulenbergo. Le Bon iszparodė, kad newisi tabako mencej turi wienu da apymi mėlynrugsczcio; pagal jo aprokawima paprastas tabakas deginant duoda 3 - 4 miligramu, o turkiszkas 7 - 8. Jau ir sywaj pypkio nesyki buwo priezastimi apipenėjimo; už tajgi pypki rejki gana rupestingaj iszkuopti. Papratiimas gywentuju rytuose wartoti tuos sywas no ligu uodas jau yra daug pikto padarias. Kad ir tabako dumuose ėsas

nikotynas twirtina Heubelis, bet prieš jį sneka Eulenbergis ir Volis; nės tuodu stengėsi išrodyti, kad nikotynas čsantis tabako lapuose, rukant wisaj iszsiszkajdams, ir priškajto apswajginanti iwejkima rukymo aniems lakiems jau minėtiems gajwalams, kurie pasidaro degant tabakuj ir perėja in dumus. Rukant pyпки per nepilninga sudegima tabako pasidarans lakėsnis ir labaj apswajginantis pyrydynas, rukant gi cigara, kur sudegimas iwyksta pilniaus, susitajso mažiaus stiprus kolidynas. Dėlto taj cigaruose yra galima wartoti daug stipresni tabaka ne kad pypkuose.

Nikotynas mėgia nusisėsti ant szaltesniuju dalu, k. a. atliewkose pypkui ir ant sienu dudu ir cigarnyeczju. Galuj, kuriuos po walandos wėl uždegame, yra už taj pilnesni nikotyno ne kad pirma nudęgintoji dalis.

Iwejkimas dumu priguli no jau paminėtu deginant tabaka pasidarancziu gajwalu, kurie su kwapu isz dalies pasiekia plauczius, tolaus jis prideri no tabakiniiu sywu, kurie pasidaro lajkant cigara ar pyпки burnoje o drange su sejlėmis nuejna i skilwi arba, kajp daro rukytojej Rusijos ir Prancuzijos, no ryjimo dumu. (Pabajga bus.)

NAUJO JORKO LIETUWISZKA PARAPIJA.

Nesenej buvo apgarsinta, kad kn. Warnagiris parapijej prižadėjo atwažiuosias ja aplankyti; ir tajp buvo, nės parapija turi gromatas no to maloningo musu brolo. Buwo parapija gražej pasitajsiusi priimt aplankytoja: ir bažnyczia buwo no generaliszko wikaro iszsisprasziusi ir iszdalinėjusi parapijonims korteles dėl priėjimo spawėden. Bet toks parapijos darbas nepatiko nekuriems neistojusiems i parapija lietuwininkams ir naujalenkiamis o ir .... lenku kuninguj, kuri paėmė piktumas, dėlko kn. Warnagiri lietuwininkaj ne parsuweža in jo bažnyczia. Ir tuojau wisi szoko i darba. Lenku kuningas isz ambonos kolojo lietuwiszka parapija ir labiausej jos komiteta tardamos, kud tuomi iszgsadins lietuwininkus, ir isz sawo pusės pasidrasino lietuwininkus ant 20 d. sejos m. užkwiest in sawo bažnyczia, kuri taj užkwietima lietuwininku neprietelus M. Twaraukas istatė i sawo lejpstanczia „Unija“. Lietuwiszkoji parapija buwo ojuome. Jej butu kn. Warnagiris atwažiuwias paklausydams lenku kuningo ir anu kėlu lenkininku, taj parapijos darbas butu bewejk buwias iszardytas. Bet diewas sergsti musu parapija, ir apszwietė tejsingaja szwiesia musu toli gywenanti ir atsitikimus tarp brolo negalinti žinot kn. Warnagiri. Kn. Warnagiris norejo atwažiout ant aplanku pas mus ant praszymo lietuwiszkos parapijos, ir dėlto jis praszeši no sawo wykupo pawelyjimo lajkyt miszias kitoj dijecezijoje. Bet kad wykupas dawė nepritarianti atsakyma kn. Warnagiris parapijaj jau 17 d. p. m. atraszė sugriaudintas, kad jis negali atwažiout aplankyti sawo žiamonis. Tuomi tarpu naujalenkėj wis skelbė, kad kn. Warnagiris atwažiuos nesiklausias parapijos ant welyjimo lenkininku. Apgarsinimo „Unijoje“ paklausė lietuwininkaj netolimuju mėstu ir susiwažiawo laukti kuningo. Kad tuomi tarpu kn. Warnagiris neatwažiawo, lenkaj ir lenkininkaj iszkelta nosute žiamyn nurėmė ir pradėjo kusytiesi pakauszi mislydami: „Blogaj! kad tik nerejktu stot prie parapijos; kur wisi, ten ir syla“. Tajp brolej, wienybėj yra stiprybė; ir kad wisi jau butumėte susiglandia i parapija jau senėj turėtumėme czia kuninga ant wisados. Kas kaltas, kad naujalenkėj bėgioja po mēsta ir ardo ta lietuwiszka wienybe garsindami wisokius melus i apszutusia „Unija“ dėlto, kad apgauti swieta. Ejkiame wisi drauge ir su tejsybe, o nekur ir nekūomet neżusime. — Lietuwininkaj rejkalauja liet. kuningo. Kad mēs i N. Jorka neilgaj laukia parsuweżsime kuninga ant wisados — o bažnyczia jau turime pažadėta — ar gi taj nebus grażus darbas ir naudingas newien musu mēsto lietuwininkams bet ir kituose dajgtuose gywenantiems? Tajp lietuwininkaj isz Waterburio ir Philadelphios žadėjo pristoti prie parapijos; tegul tik jie tokia pat wienybe padarys kajp mēs kad jau turime, ir tegul surinks i kasa piningu mēs jiems nepawydesime, kad jie weższis pas sawia musu kuningėli ant rejkalingo jiems czėso. Ar gi nepujkus bus darbas wienybės padarytas? Kada taj istengė naujalenkėj ir lenkininkaj? — O kad mēs kuninga gausime isz Lietuwos, n'yra ko abejoti, nės tas pats broliszkas kn. Warnagiris prižadėjo mums sawo pagelba tame dalyke. O kad lenku kuningas žada dabar parweżt liet. kuninga, kajp raszo Twarowski, taj tegul jis parweża dėl naujalenkju, o mēs lietuwininkaj jo nepraszome, kad lystu i musu rejkalus. Gana mēs lenkuj pylėmė piningu, o jis tada mums to nedarė. — Tajgi, brolej szendien mums daugians nēko neliekti daryti, kajp tik glautiesi wisiems i wienybe ir melsti Diewo, kad jis pawelytu grejciaus atrasti ir parsuweżt kuninga. Kad mēs netingėsimė ir newėpsosime, ir Diewas mums padės. O kas atsiejna melagingu zauwyjimu „Unijos“, taj jaj grajtaj burnutė užsirikins, kada parapija už lejdima netejcingu paskelbu ims kabintiesi i rėdytoja. Melagystėms ir bjaurojimams n'yra galo. Ir brolis musu Szulpas čsas netikelis ir wedans lietuwininkus krejwajs kelajs ir parapijos sanariu esa tik 39! Ir kas ten bris tolaus i ta bala, kokia daro M. Twaraukas, jej tik jis pats. Wisi parapijonis roda darome ir patys akis turime; Szulpas nėj wieno neweda, bet ejna drange su bewejk pilnu szimtu Naujo Jorko lietuwininku. Gana „Unija“ prisimelawo, dabar parapija gales bent sawo tikras žinias i swie-

ta, nes Twaraukas priima tik taj, kas ant jo paplaminio maluno wandeni užlejdžia; o ir to wandens jam niekas neduoda už taj jis pats nesigedi pasisemti purwu isz bados!

Komitetas lietuwiszkos Naujo Jorko parapijos.

NB. Twaraukas delto mania akyse wiso swieto bjauroja, kad tuomi mislyja užbegsias man kela iszduwinejime Liet. B. Jam szendien wisos blusos mirszta isz bajnes ir szjarpulu. Ir prowa prażude, tures man atlyginti už darba, o czia asz su myletojejs Lietuwos ir L. B. iszduodu. Mato nebagas, kad su lietuwininkajs jau neko neisztajsys, tik da piningu no ju rejkalauja kuomi wejkiausej: rejki lietuwiszku centu del intajsymo lenkiszkos gazietos „Ameryka“, kurios prospektas yra musu rankose. J. Szl.

AMERIKA.

Hamburg Ohio. Ji nemislyjo, kad gales kenkti jos wyruj! Pone Eddins sutajsiusi su walgimajs 25 granus nuodu mislyjo, kad wyruj nekenks neko. Martynas Eddins gyweno su sawo moterimi ir dwiem kudikejs Hamburgu mažam mestelyje, 12 mylu no Eaton; jisaj buwo 28 metu senumo, priginimo twirto ir sylingas wargdienis darbininkas, kurs dirbdawo, kur darba gaudawo kajpo ir kożnas wyras rupindamos apie iszlajkyma gimines. Bet p. Laura Eddins jau senėj nurode, kad ji buwo susigiminiawusi su kitajs bicizulejs. Wienas jaunus wajkinas isz mēsto, wardu William Rough, budawo, dažnaj atlankydawo namus Eddino, bet kas arsziausej: Williamas buwo wiena diena atlankytie, o kita diena p. Eddine ejo in mesta nuodu pirkti. Sugryżusi namon sutajse sawo wyruj wakarene, apsezej salotu ir kitu gatawoniū, nes žinojo, kad jos wyras kirto medżius wisa diena ir gal' parejas tures gera nora walgyti. Ir tuojau po wakarenes jos wyras apsirgo ir pradėjo žowuluoti, wemti ir insirgo, bet jo pati neszauke daktaro. Jisaj gulejo lowoje 3 dienas, paskuj sėsėdaj priwertė pakwiesti daktara; daktaras pribuwias aprokawo, kad jis serga karsztlige, gydyklas sutajsius paliko ir wėl prižadėjo atlankytie. Pagėrėjo truputi ligonis, ant rytojaus daktaras pribuwias paliko magnėzijos miltelus ir prisakė, kajp moteris turi ligoniuj duoti wajsta nakties czėse. Wakaro lajke kalwis isz sėsėdu wardu Bunger atlanke ligoni silpna ir norejo naktij prislużyti. Kada atėjo lajkas duoti wajsta, moteris nuėjo i komoda gydyklas paimtie, kada nebuwo grincioje žiburio. Kad kalwis sakė: tamsu, negali matytie sutajsyty gydyklas, asz žiburi atneşziu; ana atsakė, kad nerejkalauja. Ji ne daktaro gydyklas dawė wyruj, bet grynu nuodu. Tajpogi ligonis po liekarstu dar labiaus insirgo ir ant rytojaus po sunkiu sopulu persiskyrė su sziuomi swietu. O tas kalwis turi but suwuodė, ka ta moteris buwo padariusi, kad jis tuojau nuėjo i apteka pas Eldorado; tuojau aptekorius paswieczy jo, kad Laura Eddins pirkto nuodu, po ko ji tape tuojau suimta. Genuosius daktaras paszauke isz Cincinnati; tie skriode lawona ir rado widurinose 25 granus nuodu. Daktaraj labaj dywyjosi, kad jis galejo triwoti 4 dienas su tiek nuodu widurinose; sako, kad tu nuodu butu ikwalej del 12 žmoniū, o ir ½ grano tu nuodu gal' buti gana wienam žmoguj. Pone Eddins sedejo newaloje Eldorado, ik' jos wyra paļajdoj; nusismutnyjo ir nuilso moteriszke newaloje. Kajp tiktaj buwo statyta prieš pirma iszklausyma nuwargusi rupeszejs moteris iszpażino wisus sawo szetoniszkus darbus: ji, girdi, ejo i Eldorado ir pirkto nuodu; parsineszusi ju dali majsze su miltajis del žiurkiu ir pelu, o likusiaja dali sawo wyruj suszere, bet ji mislyjusi kad jam neko nekenks. W Rough pasipażinias su ja dangian kajp metaj ir jis ja priwertias prižadeti, kad ji sawo wyra apipenes. O Kurtis B. Kowert, jaunus wajkinas, kurs arti gyweno, norejas, kad ji pamestu wyra, ir pirm 1 ne, deles padeja jaj ant kėlu 75 dorielus sakydamas, kad jis nori gywenti su ja; ir jis norejas wažiuoti i Cincinnati, ten kareziama paimtie, bet jis neżinas neko apie nuodus. Po Eddins sako, kad su abiem giminiawosi daugians nej metaj ir ji labaj nenusigasta, nes ir jos drauguj jau kalejime yra už duriu geleżiniū. Ta moteris ir tie wajkinaj niekad ne sapnawo tokiu sapnu ir neżinojo, ar jie geraj daro ar blogaj. O jau dabar necesas mislyti ir rejks pakutawot gal iki myrio. Walnoj žiamėj amżinu newalninku buti sunku, sunku yra.

A. J. Sakalas.

Naujas Jorkas, 30 d. sejos Superintendententas Murray palicijaj insakė asztrej žiurėti, kad naktyj pasilejdusios mergos nesiwalkiotu uleyziose. Bet kodel jis nepasirupino užsakyty wajksztineti ir palejstuwiams wyrams po uleycias? Juk wilks su loku — abu labu tokiu.

No 1 d. liepos menesio gromatos, kurios pirma swerdawo puse uncijos ir ejdawo už du centu, dabar ejs už ta paze cziene, nors swertu pilna wiena uncija. Tajgi du syk sunkesne gromata ne kad pirm to czeso ejs už 2 centu.

29 d. sejos men. socialistaj Harleme turejo sawo balu, in kuri buwo ateja Szwabas, Mostas ir Merkėlis ir daug daug darbininku. Tie gajwintojej walnybes ir lygybes palejde in ora orine lajwnte su paraszu walnybe 22 kalbose. Tajpogi ir dinamito bomba supajszino ant lauko kajpo ženkla, jog dar-

bininkas tik su pagelba dinamito susijieszkos lygybes, walnybes ir tejsingumo. Czesnis labaj dajlej pasibujge.

29 d. sejos Jersey Cityje susitajse draugyste del to, kad subatomis darba sumażint ant puses dienos. Prie draugystes pirmame susirinkime prisirasze in 100 žmoniū. Ta draugyste wadinasi „a saturday half holiday Association“.

AUROPA.

Londonas 29 sejos. Nesenej Gladstonas atsitrauke no ministerijos ir su juomi liberolu partija; dabar paeme styra waldżios Salisbury ir koncerwatywaj. Dabar Anglija buk susiartinsianti su Wokietija, ir Bismarkis suejima turesias rugiapjutyje su Lordu Salisbury. — Anglija nori, kad Turkija siunstu sawo wajska in Egipta, o kasztus turetū Egiptas pakelti. Bet Prancuzija maudžia nes ji nori Egipte tajpogi turet intekme, kuria no 1882 m. per minystra Freycineta buwo prażudziusi. Tajgi Prancuzija szendien yra krislas akyse Anglijos; norint Anglija susiartino su Wokietija buk del atstowejimo prieš Rusija, bet regimaj kad ta sandora gali nusikrejtpt ir prieš prancuzija.

Bombay Indijoje 30 sejos m. Isa Kanas, kuri prilajko Rusijos sandorininkaj, pasikele prieš Abdulla Kana ir ineme miesta Kana i Bed prigulinti Kanuj Afganistano ir pagriebe piningu £ 1.000.000. Tajgi czia isz naujo žada pasikelti ugnėle, kuria kurstydamu Maskolija wis pasiszildys.

Madritas 29 sejos. Koleru Szpanijoje labaj platinasi. Sergancziū ir mirsztancziū yra dideles daugybes.

Peterburgas 28 sejos. Czia tape myrion prasudytas nihilistas Brissianskis už taj, kad jis nuszowe policijos inspektoriū, kada tas ji tiekėsi suimti.

Dublinas 27 sejos. Isz Irlandijos atsitrauke jos waldytojas Earl Spenceris; regimaj jis buwo ajrisziū labaj neużkenecziamas, kad iszwažiujant isz Dublino wisur žalnierėj ir palicija stowejo ant sargybos, idant Spenceris negautu geros dinamito czesnies ant kelones.

APGARSINTAJ.

Spaustuwe „Lietuwiszkojo Balso“ kajp žinome, brolej, priguli prie wisu lietuwininku, kurie prie to Balso artinasi. Lietuwiszkojo Balso draugyste lajkys sawo susirinkimus Naujame Jorke ir [kituose miestuose jo filijos] tajp tankej, kajp iszpułs pagal rejkala, iki statutos draugystes nebus sutajsytos. Rokunda isz daugumo inejusiu piningu, pasidariusiuju kasztu ir isz daugumo pribuwusiu sanariū bus iszduodama kożnus tris menesius ar atskeyriuose lajszkuose ar tam paczia me lajkszttyje. Pirma syki Lietuwa pamato lajksztzi uždeta per wisu myletoju Lietuwos istanga. Tegul gi tas Lietuwos myletoju pulkėlis kaskarts auga ir didinasi. Komitetas Lietuwiszkojo Balso:

Jonas Szulpas, sekr. koresp., 43 Spring st., New York.
Kazys Anekajtis, sekr. finansu, 199 Hester st. N. Y.
Pranas Baczinskis, kassieris, 322 Henry st. New York.
Prižiuretojejs yra: J. Juszkewyczius, S. Idika, A. Awizienis, J. Bindokas, J. Wajsznys, M. Maczys.

Użpraszone wisus parapijonis labaj mielaj, kad atejtu in lietuwiszkos parapijos wardan szw. Trajces' susirinkima szia subato 4. d. liepos men., antroj uleycioje No 193 ant puses 8 adynos wakare. Praszome nesiwelinti!

KOMITETAS.

Redysteje Liet. Balso yra galima pirkti tas kningas:

- AUSZROS KAENDORIUS ANT 1885 METU --- 35.
- TEWYNAJNIU GIESME WYTURIO --- 15 c.
- AUSZRA ANT WISU METU --- \$ 2.00
- AUSZROS KALENDORIUS ANT 1884 M. --- 25 c.
- OSZKABALU DAJNOS --- 25 c.
- LIETUWISZKAS SZIUPINYS 15 c.
- DRAZDAUSKO SWIETISZKOS IR SZWENTOS GIESMES --- 15 c.
- MIGLOWAROS DAJNOS --- 25 c.
- KNINGOS TEJSYBIU --- 25 c.
- NEBIO PAMOKSLAJ APIE GASPADORyste --- 25 c.

Tie brolej lietuwininkaj, kurie nemokėdami nej skajtyti nej raszyti noretu iszmokti trumpame czese, užpraszomi kożna nedeldieni atejti i redyste „Liet. Balso“ ant 3 adynos po pietu. Kas pradės ejt in moksla, turi ji bajgti. O mokslas prasides no 12 d. liepos menesio.